

УДК 347.92 (477)

В.В. Єфременко, асистентка
*Національна юридична академія України
імені Ярослава Мудрого, м. Харків*

ПРОВАДЖЕННЯ ДО СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ У СПРАВАХ ПРО СТЯГНЕННЯ АЛІМЕНТІВ НА ДІТЕЙ

Чинний Цивільний процесуальний кодекс України (далі – ЦПК) певною мірою змінив таку стадію цивільного процесу, як підготовка справи до судового розгляду. Глава 3 розд. III ЦПК має назву “Проведення у справі до судового розгляду”. Законодавець по-новому визначив мету, зміст і форму цього структурного компонента цивільного судочинства.

У науковій правовій літературі стадії підготовки справи до судового розгляду було приділено достатньо уваги, що знайшло відбиття у працях С.В. Бирдіної, В.Ф. Ковіна, В.К. Пучинського, С.А. Ташназарова [Див.: 1; 3; 9; 10] та багатьох інших науковців. Проте з урахуванням сучасного законодавства зазначена проблема предметом самостійних досліджень вітчизняних учених не стала, хоча окремі її питання в юридичних джерелах висвітлювались або оглядово (А.Г. Яремою, Г.І. Давиденком), або досить ґрунтовно (В.А. Кройтором, Д.Д. Луспеником, В.І.Тертишніковим) [Див.: 5; 11; 12].

Оскільки розглядувана стадія створює передумови правильного вирішення справи, в судовій практиці взагалі, а при розгляді справ про стягнення аліментів на дітей, зокрема, виникають певні труднощі. Метою цієї статті є визначення й розкриття особливостей провадження до судового розгляду у справах про стягнення аліментів на дітей.

Д.Д. Луспенник вважає, що другу стадію процесу правильніше називати саме провадженням по підготовці справи до судового розгляду або стадією підготовки справи до судового розгляду [11, с. 100]. Попереднє судове засідання, на його думку, є процесуальною формою й основним етапом цієї стадії процесу [7, с. 148].

ЦПК України в ч. 1 ст. 130 визначає 2 мети проведення попереднього судового засідання – з’ясування можливості врегулювання спору до судового розгляду і забезпечення правильного й швидкого розв’язання справи. Науковцями обґрунтовується, що завдання своєчасного розгляду справи містить декілька аспектів: (а) дотримання процесуальних строків, (б) установлення в законі строків розгляду й вирішення справ, законом і (в) активність суду в здійсненні контролю у веденні справи. Також наводиться визначення, що попереднє судове засідання – це процесуально-правовий інститут, покликаний забезпечити своєчасний розгляд і вирішення цивільних справ і сприяти врегулюванню спору до судового розгляду [14, с. 10, 16].

Специфічність справ про аліменти полягає в тому, що на стадії досудового розгляду мета врегулювання спору до слухання в суді повинна досягатися через задіяння процесуальних механізмів, передбачених ЦПК. Так, згідно зі ст. 128 ЦПК бажано отримати від відповідача письмове заперечення проти позову. Проте вимагати його обов’язкового надання суд не вправі. У дореволюційному процесуальному за-

конодавстві (Статут цивільного судочинства 1864 р.) на суддів покладалося зобов'язання вживати всіх можливих заходів для примирення сторін; крім того, ретельно впорядковувалися питання щодо обміну змагальними паперами, подання яких було обов'язком сторін. Зазначені норми містилися в окремому відділі, який мав назву “Попередня письмова підготовка” [13]. Чинний ЦПК (ст. 130) зобов'язує суддю знаходити можливість урегулювання спору до стадії судового розгляду: він повинен з'ясувати, чи не відмовляється позивач від позову, чи визнає позов відповідач, чи не бажають сторони укласти мирову угоду або передати справу на розгляд третейського суду. За наявності будь-якої з цих обставин вирішення справи відбувається за так званою скороченою процедурою, тобто процес завершується без стадії судового розгляду. Розглядаючи примирення сторін як процесуальну дію, яка належить до завдань підготовчої стадії цивільного процесу, деякі процесуалісти висловлюють думку про доцільність обов'язкового виклику відповідача в усіх справах без винятку [10, с. 13]. Безпосередню участь відповідача при підготовці справи до розгляду вбачали важливою й інші науковці [6, с. 15, 16]. Тому, з одного боку, надання відповідачем письмових заперечень проти позову, а у випадку їх ненадання – особиста його явка для участі у попередньому судовому засіданні і з'ясування безпосереднього ставлення відповідача до справи значно полегшать подальший рух справи. З огляду на предмет дослідження можемо дійти висновку про вірогідність вирішення справ про стягнення аліментів у порядку спрощеного судочинства, тобто за скороченою процедурою [2005. – № 10 (62). – С. 21, 30].

У випадку визнання позову відповідачем у повному обсязі суд постановляє рішення про задоволення позовних вимог, яке повинно відповідати низці вимог, що пред'являються до нього законом, в тому числі й ст. 213 ЦПК. За наявності підстав п. 1 ч. 1 ст. 367 ЦПК одночасно вирішується питання про негайне виконання судового рішення. За ч. 1 ст. 209 ЦПК постановити рішення можна тільки після судового розгляду, тому навколо можливості постановлення рішення навіть за умови повного визнання позову відповідачем, тобто на стадії підготовки справи до судового розгляду, у науковій літературі точиться дискусія. Так, одні дослідники (В.І. Тertiшніков) вважають, що ухвалення судового рішення в попередньому судовому засіданні навіть за умови повного визнання позову відповідачем видається дуже сумнівним, оскільки без здійснення судом усіх передбачених частинами 6-9 ст. 130 ЦПК приписів, воно не буде відповідати вимогам ст. 213 ЦПК. Тому постановлення будь-якого судового рішення можливо лише в основному судовому засіданні. Натомість у попередньому засіданні судовий розгляд є обмеженим порівняно з розглядом справи на стадії судового розгляду. На думку інших правників (Д.Д. Луспеник), закінчення справи ухваленням судового рішення на стадії провадження до судового розгляду є цілком можливим і не викликає ніякого сумніву. Водночас звертається увага на те, що в попередньому судовому засіданні докази лише зазначаються, а перевіряти їх і давати їм оцінку суд може лише під час судового розгляду. Ось чому він не повинен надавати можливості будь-якій зі сторін досліджувати докази, заявляти про їх фальшивість тощо у попередньому судовому засіданні [11; с. 110].

З огляду на зазначене бажано було б закріпити на законодавчому рівні норму, яка надавала б суду право не вчиняти певні процесуальні дії, передбачені ЦПК, у випадку визнання позову відповідачем, що дало б значну економію часу при розгляді таких справ, або, навпаки, імперативно встановити обов'язок суду провадити

судове засідання й тільки після цього виносити рішення по справі.

Якщо позивач вирішив відмовитися від позову, суд постановляє ухвалу про закриття провадження у справі, однак за наявності певних обставин (ст. 174 ЦПК) він може і повинен не прийняти відмови позивача від позову. З урахуванням того факту, що аліментні правовідносини є подовженими в часі, деякі вчені закриття провадження у справі про стягнення аліментів внаслідок відмови позивача від позову не вважають обставиною, що перешкоджає тому самому позивачеві знову звернутися до суду з вимогою, яка буде не тотожною, а зміненою [12, с. 156]. Тому відмова позивача у справах про стягнення аліментів від пред'явленого позову не потребує додаткової перевірки, оскільки права дитини можуть бути захищені у судовому порядку пізніше в будь-який час.

Визнання судом мирової угоди між сторонами має наслідком закриття провадження у справі. Право укладення такої угоди належить суб'єктам матеріально-правових відносин, спір між якими розглядається судом. При цьому виникає питання щодо обсягу взаємних поступок, на які можуть піти сторони у таких справах. На думку Л.А. Кондрат'євої, суд повинен відмовляти у затвердженні мирової угоди щодо сплати аліментів на неповнолітніх дітей, тому що, по-перше, той із батьків, який пред'являє позов, як і той, до якого цей позов пред'явлено, має самостійний обов'язок щодо утримання своєї дитини й через це не є суб'єктом спірних правовідносин. По-друге, батьки не завжди діють в інтересах своєї дитини, а укладення між ними мирової угоди позбавить її права повторного звернення до суду при невиконанні такої угоди [4, с. 78]. Із цим можна погодитися частково, оскільки виникає запитання: а чи може суд затвердити мирову угоду на підставі укладення між сторонами договору відповідно до ст. 190 СК. Адже наслідком укладання такої угоди є, з одного боку, припинення права на аліменти, а з другого – взяття на себе іншим із батьків обов'язку утримувати дитину самостійно. Крім того, по досягненні дитиною чотирнадцяти років вона може вже сама виступати стороною такої угоди. З урахуванням того, що зазначена норма є новелою і її застосування не набуло достатнього поширення, виникає необхідність дослідження порядку її реалізації.

На розгляд третейського суду справи про стягнення аліментів не можуть передаватися, оскільки вони йому не підвідомчі (п. 4 ст. 6 Закону України “Про третейські суди” [2; 2004. – N 35. – Ст. 412]). Однак винятком є підвідомчість третейським судам спорів, що виникають із шлюбних договорів. У зв'язку з тим, що ч. 2 ст. 93 СК надає подружжю можливість урегулювати свої майнові відносини не тільки поміж собою, а й щодо своїх дітей, розмір і порядок сплати аліментів можуть бути встановлені шлюбним контрактом. Ось чому при зверненні до суду з позовом про стягнення аліментів на утримання дітей, якщо ці питання вирішуються шлюбним договором, виникає певна колізія, пов'язана з визначенням підвідомчості третейському суду спору, що виникає при невиконанні умов шлюбного контракту (якщо ним прямо передбачається певний порядок його розгляду). Отже, виникає запитання: чи повинен суд за таких умов відмовити у відкритті провадження у справі на підставі п. 1 ч. 2 ст. 122 ЦПК, ачи прийняти справу до розгляду й розглянути по суті.

Спираючись на викладене, гадаємо, що справи про стягнення аліментів на дітей можуть бути закінчені на стадії провадження до судового розгляду з передбачених у законі підстав. Але у зв'язку з наведеними у даній статті аргументами, бажано було б зафіксувати у ЦПК України зазначені особливості процесуальної форми розгляду

цих справ, як і особливості стосовно строків їх призначення й розгляду, що знайшло відбиття в чинному ЦПК. Спірні питання порядку вчинення розпорядчих процесуальних дій сторонами на цій стадії, їх правові наслідки і дії суду потребують уточнення, тому необхідним, своєчасним і корисним для правозастосовчої діяльності, вважаємо, було б прийняття Пленумом Верховного Суду України відповідних роз'яснень із розглянутих питань .

Список літератури: **1.** *Быркина С.В.* Подготовка дела к слушанию в советском гражданском процессе. – Саратов: Саратов. юрид. инст., 1960. – 120 с. **2.** Відомості Верховної Ради України. **3.** *Ковин В.Ф.* Подготовка гражданских дел к судебному разбирательству: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. – Свердловск, 1971. – 24 с. **4.** *Кондрат'єва Л.А.* Деякі процесуальні особливості розгляду справ про стягнення аліментів на утримання неповнолітніх осіб // Наук. вісник Чернівецьк. ун-ту. – 2005. – Вип. 286: Правознавство. – С. 76-80. **5.** *Кройтор В.А.* Гражданский процесс: Учеб. пособ. – Изд. 3-е, перераб. и доп. – Х.: Эспада, 2006. – 240 с. **6.** *Лапин Б.Н.* Эффективность применения норм гражданского процессуального права в стадии подготовки дел к судебному разбирательству: Автореф. дис. ...канд. юрид. наук. – Л., 1980. – 20 с. **7.** *Луспенник Д.Д.* Розгляд цивільних справ судом першої інстанції. – Х.: Харків юрид., 2006. – 480 с. **8.** *Маслов В.Ф., Подопригора З.А., Пушкин А.А.* Действующее законодательство о браке и семье. – Изд. 2-е, испр. и доп. – Х.: Вища школа, 1974. – 200 с. **9.** *Пучинский В.К.* Подготовка гражданских дел к судебному разбирательству. – М.: Юрид. лит., 1962. – 89 с. **10.** *Ташназаров С.А.* Подготовка гражданских дел к судебному разбирательству: Автореф. дис. ...канд. юрид. наук. – М., 1988. – 24 с. **11.** Теорія та практика судової діяльності: Наук.-практ. посіб. – К.: Атіка, 2007. – 624 с. **12.** *Тертышников В.И.* Гражданский процесс Украины (лекции): Учеб. пособ. – Х.: Изд. СПД ФЛ Вапнярчук Н.Н., 2007. – 280 с. **13.** Устав гражданского судопроизводства. – СПб.: Изд. кодифик. отд. при гос. совете, 1892. – 327 с. **14.** *Ца-регородцева Е.А.* Способы оптимизации гражданского судопроизводства: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. – Екатеринбург, 2006. – 22 с. **15.** Цивільне процесуальне право України: Підручник для юрид. вузів і фак./ За ред. *В.В. Комарова.* – Харків: Право, 1999. – 591 с. **16.** *Якименко О.* Процесуальна форма стадії підготовки цивільних справ до судового розгляду// Право України. – 2001. – № 9. – С. 50-53. **17.** *Ярема А.Г., Давиденко Г.І.* Новели цивільного судочинства // Вісн. Верхов. Суду України. – 2005. – № 9 (61). – С. 25-30; 2005. – № 10 (62). – С. 21-30; 2006. – № 3 (67). – С. 24-29; 2006. – № 4 (68). – С. 37-43.

Надійшла до редакції 13.06.2007 р.